

KATSAUS KULUTTAJATUTKIMUSKESKUKSEN ALKUVUODEN 2008 TOIMINTAAN

Kuluttajatutkimuskeskuksen alkuvuotta leimasivat siirtyminen työ- ja elinkeinoministeriön työelämä- ja markkinaosaston alaisuuteen sekä menossa oleva valtion sektoritutkimuksen rakenneuudistus. Tutkimuskeskus välitti näkemyksiään sektoritutkimuksen laitosrakennetta selvittävälle prof. Jorma Rantaselle usean tapaamisen ja väliraportoinnin yhteydessä. Myös johtokunta lähetti omat kannanotonsa selvitysmiehen käyttöön. Näkemyksissä korostuivat KTK:n rooli laaja-alaisena sektorihallintoa palvelevana tutkimuslaitoksena sekä tarve vahvistaa voimavaroja kansallisesti ja kansainvälisesti kasvavan tutkimuskysynnän vuoksi. Kuluttajalähtöisen tutkimustiedon tarvetta lisäävät niin horisontaaliset tilaajakonsortiot, kansallinen innovaatiostrategia kuin myös TEMin uusi strategia ja valtioneuvoston vuosille 2008—2011 hyväksymä kuluttajapoliittinen ohjelma. Erityistä haasteellisuutta vuoden alkuun toi tutkimuskeskuksen koordinoiman mittavan EU-hankkeen käynnistyminen.

1 Yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Tutkimusta tehtiin tulossopimuksen mukaisesti eri politiikkalohkojen teema-alueilla, monilta osin tavoitteet ylittäen. Käyttäjälähtöistä tutkimustietoa tuotettiin ja välitettiin päättyneen kuluttajapoliittisen ohjelman keskeisillä painoalueilla liittyen hallinnonalan kuluttaja-, innovaatio-, elinkeino-, energia - ja teknologiapolitiikkaan sekä laajemmin horisontaalihallinnon tarpeisiin. Yhteistyö elinkeinotoiminnan kanssa toteutui erityisesti Tekesin ja EU:n rahoittamissa hankkeissa.

Kotimainen ja kansainvälinen asiantuntijatoiminta ja verkostoyhteistyö jatkuivat vilkkaina kaikilla tutkimusalueilla. Kotimaassa osallistuttiin mm. uuden kuluttajapoliittisen ohjelman viimeistelyyn sekä Sitran ja Tekesin strategia- ja ennakointityöhön. Yhteistyössä Tilastokeskuksen ja Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen kanssa julkistettiin kulutuksen tilastointiin perustuva kokoomateos 'Kulutuksen pitkä kaari – niukkuudesta yksilöllisiin valintoihin'. Teoksessa on useita keskuksen tutkijoiden artikkeleita.

Tutkimuskeskuksen erittäin hyvä medianäkyvyys varmisti uuden tiedon välittymisen yhteiskunnalliseen keskusteluun.

2 Toiminnallinen tuloksellisuus

2.1 Uuden tutkimustiedon tuottaminen, vuorovaikutus ja verkottuminen

Tutkimus eteni tulossopimuksen ja toimintasuunnitelman mukaisesti neljällä teema-alueella.

Asiakkuus palveluyhteiskunnassa -teema-alueella saatettiin päätökseen tutkimus euroon siirtymisen vaikutuksista kuluttajien hintatietoisuuteen sekä ylivelkaantumisen määrittelyä, mittaamista ja ehkäisyä 13 EU-maassa selvittänyt hanke, jossa KTK oli partnerina. Aloitettiin STM:n rahoittama terveyskeskusten palvelujen laatua ja saavutettavuutta selvittävä hanke yhteistyössä VATT:n kanssa. Edelleen aloitettiin pääkaupunkiseudun muuttovirtojen syitä ja seurauksia selvittävä tutkimus, rahoittajina Helsinki, Vantaa, Espoo ja Uudenmaan liitto sekä YTV. Jatkettiin EU-rahoitteista kodin ulkopuolista ruokailua selvittävää hanketta (HECTOR) sekä perheiden rahan talouden hoitoon, sisäiseen työnjakoon ja päätöksentekoon liittyvää, Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusta Caring and Sharing.

Kuluttajat, elintarviketalous ja ruokakulttuuri –teema-alueella valmistuivat julkaisut kuluttajien käsityksistä ruokaan liittyvästä tiedosta verkossa ja ruoan verkkokaupasta, siipikarjanlihan käytöstä kotitalouksissa ja ruokapalveluissa sekä kuluttajien näkemyksistä broileriketjusta. Terveysvaikutteisten elintarvikkeiden haltuunottoa käsittelevä väitöskirja tarkastettiin toukokuussa Helsingin yliopistossa. Lisäksi jatkettiin laajoissa konsortioissa yhteistyöhankkeita, joissa tarkastellaan suomalaisen elintarvikeketjun vastuullisuutta, terveysväitteitä, ruoankulutuksen tulevaisuutta ja kestävyyttä. Kesäkuussa järjestettiin pohjoismainen ”Can consumers save the world? Everyday food consumption and dilemmas of sustainability” -työpaja ja osallistuttiin pohjoismaisen Socio-cultural perspectives on food, body and health -verkoston (FOBONET) ensimmäiseen seminaariin Ruotsissa.

Käyttäjälähtöiset innovaatiot -teema-alueella valmistui Pohjoismaisen ympäristömerkin arviointi, jossa todettiin merkinnän voivan edistää lisääntyvää kiinnostusta ilmastonmuutosta kohtaan. Urbaanin asumisen tutkimushankkeessa (URBA) valmistui asumisen tarjontakatsaus, jossa selvitettiin kuluttajien valinta- ja vaikutusmahdollisuuksia pääkaupunkiseudun asuntotuotannossa. Käynnistettiin KTK:n koordinoima EU-hanke Changing Behaviour, jossa tutkitaan energiansäästöä ja pyritään siirtämään eurooppalaista energia-alaa kohti käyttäjälähtöisiä palvelumalleja parantamalla energia-alan toimijoiden kykyä orientoitua asiakastarpeisiin. Edelleen aloitettiin kulutuksen ilmastovaikutusten hallintaan tarkoitettujen työkalujen kehittämistä sekä jatkettiin kuluttajien muuttuvien tarpeiden mallintamisen kehittämistä Tekesin rahoittamassa KULTA-hankkeessa. Asiantuntijuuden laajenemista käsittelevä väitöskirja tarkastettiin heinäkuussa Teknisessä korkeakoulussa.

Kuluttajien talous ja elinympäristö -teema-alueella jatkettiin YM:n klusterirahoitukseen liittyvää hanketta 'Päivittäistavarakaupan palvelut osana hyvää elinympäristöä' yhteistyössä Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen kanssa. Samoin jatkettiin KTK:n vetämää kuluttajien kokonaisvarallisuuden hallintaan liittyvää Tekes-hanketta. Lisäksi käynnistettiin yhdessä Helsingin kauppariikkeen kanssa niin ikään Tekesin rahoittama 'Kaupallisten keskustien turvallisuus ja kilpailukyky' -hanke. Finanssimarkkinoiden toimintaa tarkasteltiin yhteistutkimuksena Tapiola -ryhmän kanssa toteutetussa hintakorjauksessa.

Kehitysareenat ja muu sidosryhmäyhteistyö

Kuluttajien hyvinvointibarometrin kehitysareenaa on viety eteenpäin esittelemällä sitä kotimaisissa ja kansainvälisissä seminaareissa. Asumisen ja arkitalouden kehitysareenalla valmistui elokuussa 2008 julkistettavan artikkelikirjan käsikirjoitus.

Sidosryhmille järjestetyssä perinteisessä VALOn päivän seminaarissa tarkasteltiin kohtuullisuutta terveyden, kyvykkyyden ja asumisen näkökulmista.

Viestinnässä ja tietopalvelussa toiminta ja kehittäminen etenivät suunnitellusti. KTK tarjosi lisäksi julkaisufoorumia Ympäristöministeriön ja Työ- ja elinkeinoministeriön rahoittaman FIN-MIPS tutkimuksen liikunnan, vapaa-ajan ja kodin tavaroiden luonnonvarojen kulutusta selvittäville raporteille.

2.2 Toiminnallinen tehokkuus

Riskien arvioinnissa edettiin vuoden 2007 perusanalyysin pohjalta erilliskysymysten tarkasteluun. Sisäisen viestinnän ja tiedottamisen osalta tehtiin henkilöstökysely pohjaksi viestintästrategian uudistamiselle. Tietohallinnosta tehtiin ulkoisen asiantuntijan vetämänä tietoturva-analyysi ja siihen liittyen henkilöstökysely koetuista ongelmista. Korjaaviin toimenpiteisiin on ryhdytty.

Asianhallinnan kehittäminen aloitettiin uudistamalla arkistonmuodostussuunnitelma ja arkistoesäntö. Dokumentit on toimitettu arkistolaitoksen käsittelyyn. Samalla valmistauduttiin ottamaan käyttöön sähköisen asianhallinnan tietojärjestelmä yhteistyössä Kuluttajaviraston kanssa. Kehittäminen jatkuu syksyllä ja uudet menettelyt otetaan käyttöön vuoden 2009 alusta. Talous- ja henkilöstöhallinnon osalta osallistuttiin hallinnonalan palvelukeskusuudistuksen valmisteluihin. Mm. prosessien vastuunjaot ja henkilöresurssitarpeet on määritetty.

2.3 Laadunhallinta

Tieteelliseen julkaisemiseen kannustavaa artikkelihautomoa jatkettiin laadukkaiden käsikirjoitusten saattamiseksi kansainvälisiin tieteellisiin julkaisuihin. Kahden erikoistutkijan valmiudet tuottaa tieteelliset kriteerit täyttävää tutkimusta arvioitiin ja hyväksyttiin väitöstilaisuuksissa. Julkinen tunnustus tutkimuskeskuksessa tehtävän työn ja koko organisaation laadukkuudesta ja akateemisesta arvostuksesta saatiin, kun KTK:n johtaja promovoitiin Helsingin yliopistossa kuluttaja-ekonomian kunniatohtoriksi.

3 Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen

Henkilötyövuosien määrän arvioidaan toteutuvan suunnitellusti (40 htv). Paineita tutkimuksen lisäresursointiin kuitenkin on. Siirtomääräraha mahdollistaisi joitakin rekrytointeja, mutta valtion tuottavuushankkeen asettamat vähennysvaatimukset edellyttäisivät vähentämistä, jotta vuoden 2011 tavoite saavutettaisiin. Tutkimuskeskus sopi ministeriön edustajien kanssa keväällä 2007 talousarvion 2008 laadinnan yhteydessä tuottavuusohjelmassa asetettujen henkilöstöressurssien vähentämistä koskevan tavoitteen joustavasta saavuttamisesta vuoden 2011 loppuun mennessä. Perusteina olivat ulkoisen tulorahoituksen, pitkäkestoisten tutkimussopimusten ja siirtomäärärahan hallinta sekä joustava henkilöstöpolitiikka.

Palkkausjärjestelmän, joka otettiin käyttöön vuonna 2004, ensimmäinen kehittämistyö on aloitettu. Henkilökohtaisen suoritusarvioinnin uutta arviointilomaketta testataan syksyllä tavoitteena saada se käyttöön vuoden 2009 alussa tehtäviin arviointeihin. Myös työnkuvien vaativuusluokitusta pyritään tekemään henkilöstölle aiempaa läpinäkyvämmäksi. Tulospalkkiojärjestelmän kehittämiseen ei toimintavuonna ryhdytä.

Esimieskoulutusta on jatkettu ja muulle henkilöstölle on tarjottu ammatillista lisäkoulutusta tarpeiden mukaan, mm. sähköisten kyselyaineistojen keruuseen. Osaamiskartoitukset, ml. tutkijan urapolkujen kuvaaminen on suunniteltu toteutettavaksi strategian uudistamisen yhteydessä alkaen syksyllä.

Henkilöstöä on informoitu sektoritutkimuksen uudistamisesta, valtion tuottavuushankkeen edellyttämistä vähennystarpeista samoin kuin palvelukeskusuudistuksesta tavoitteena vähentää epä tietoisuuden aiheuttamaa huolta työsuhteiden jatkuvuudesta.

4 Resurssit

Maksullisen toiminnan tulotavoitteista on tuloutettu 46 % ja muista tuotoista (yhteisrahoitteiset hankkeet) 24 %, yhteensä 211 000 euroa. Sisäisen budjetin mukainen tavoite (871 000 euroa) saavutetaan, mikäli hankkeet etenevät suunnitellusti ja tuloutus saadaan toimintavuodelle. Projektien laskutus ajoittuu tavanomaisesti vuoden jälkipuoliskolle. Valtion talousarvioon kirjattu tulotavoite 700 000 euroa saavutetaan varmasti.

Menoeristä merkittävin eli henkilöstömenot näyttävät toteutuvan suunniteltuina. Ves-ratkaisujen ja työnantajan palkkapolitiittisten korotusten maksamiseen on saatu rahoitus lisätalousarviossa. Muutkin menoerät ovat talousarvion myötäisesti hallinnassa. Puolivuosiseurannan pohjalta tarkennetun meno- ja tuloarvion perusteella arvioituna siirtomäärärahaa käytetään toimintavuonna noin 100 000 euroa. Rahoituksen saaminen tutkimushankkeille edellyttää pitkäjänteistä työskentelyä. Puolivuoteen mennessä on onnistuttu saamaan vuodelle 2009 noin 620 000 euron tutkimussopimukset tavoitteena olevasta 850 000 eurosta.